

บทวิจารณ์หนังสือ (BOOK REVIEW)

เจดีย์ พระพุทธรูป ฮูปแต้ม สิม ศิลปะลาวและอีสาน

PAGODAS, BUDDHA IMAGES, HOOP TAEM, SIM, LAO AND ISAN ART

ผู้เขียน : ศาสตราจารย์ ดร.ศักดิ์ชัย สายสิงห์

ปีที่พิมพ์ : 9/2012

จำนวนหน้า : 328 หน้า

สำนักพิมพ์ : มิวเซียมเพรส, สนพ.

ISBN : 978-61674-01-8

¹พระศักดิ์สกล สกุกมहिทธิมลาวิโก (ผลสนอง) และ ²พระมหามิตร ฐิตปญโญ

¹Phra Saksakon Sakkamahiddhimalaviko (Ponsanong) and ²Phramaha Mit Thitapanyo

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

Mahachulalongkomrajavidyalaya University, Khon Kaen Campus, Thailand

Corresponding Author, E-mail; vangkan413@gmail.com

Received : July 02, 2023; Revised: July 25, 2023; Accepted: August 21, 2023

บทคัดย่อ

¹นิสิต, หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (พธ.ด.) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น.

²รองศาสตราจารย์ ดร., สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น.

เจดีย์ พระพุทธรูป ฮูปแต้ม สิม ศิลปะลาวและอีสาน เป็นหนังสือที่อธิบายเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาและรายละเอียดของศิลปกรรมลาวในลุ่มแม่น้ำโขงหลายแขนง ได้แก่ สถาปัตยกรรม ประติมากรรม จิตรกรรม และงานประณีตศิลป์ โดยอธิบายแนวคิดทางประวัติศาสตร์ของชนชาติลาวและประวัติศาสตร์ศิลป์ควบคู่ไปกับพัฒนาการทางศิลปะ เพื่อสื่อถึงรูปแบบที่เป็นเอกลักษณ์ของศิลปะลาวอีสานที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อทางพระพุทธศาสนา พุทธศิลปกรรมเหล่านี้ล้วนเป็นสิ่งที่แสดงถึงความศรัทธาของพุทธศาสนิกชน ทั้งยังสื่อให้เห็นถึงความเคารพในพระรัตนตรัยของผู้สร้างงานศิลป์ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้เข้าถึงหลักธรรมคำสอนอันเป็นสาระของการหลุดพ้น ผู้ที่สนใจศิลปะลาวอีสานจึงควรศึกษาเรียนรู้เพื่อเป็นแนวทางในการเข้าใจพุทธศิลปกรรมลุ่มแม่น้ำโขง

คำสำคัญ : พุทธศิลปกรรม, ศิลปะลาวอีสาน

Abstract

Pagodas, Buddha images, Hoop taem, Sim, Lao and Isan Art it is a book that describes the history and details of Lao arts in the Mekong River many fields, including architecture, sculpture, painting and fine arts. It explains the historical concepts of the Lao people and the history of art along with the development of art to convey the unique style of Lao Isan art associated with Buddhist beliefs. These Buddhist arts are all the things that show the faith of the Buddhists. It also conveys the respect for the three jewels of the creator of art, with the aim of gaining access to the essence of the doctrine of liberation. Those who are interested in Lao Isan art should study and learn as a guideline for understanding the Mekong River Buddhist art.

Keywords : Buddhist art, Lao Isan art

ความนำ

หนังสือเรื่อง“เจดีย์ พระพุทธรูป ฮูปแต้ม สิม ศิลปะลาวและอีสาน”เป็นผลงานของศาสตราจารย์ ดร.ศักดิ์ชัย สายสิงห์ ขณะที่หนังสือเรื่องเจดีย์ พระพุทธรูป ฮูปแต้ม สิม ศิลปะลาวและอีสานเล่มนี้ได้รับการตีพิมพ์ ท่านดำรงตำแหน่งศาสตราจารย์ ประจำภาควิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ คณะโบราณคดี

มหาวิทยาลัยศิลปากร ปัจจุบันได้รับการแต่งตั้งเป็นภาคีสมาชิก สาขาวิชาโบราณคดี ประเภทประวัติศาสตร์ สำนักธรรมศาสตร์และการเมือง ราชบัณฑิตยสภา โดยหนังสือเรื่องนี้นำเสนอข้อมูลประวัติศาสตร์ศิลปะของลาวจากหลักฐานโบราณคดี ผ่านงานศิลปะลาวอีสานหรือลาวล้านช้างในดินแดนสองฝั่งแม่น้ำโขง คือ ประเทศสปป.ลาวและภาคอีสานของไทย ทั้งด้านสถาปัตยกรรม ได้แก่ ธาตุหรือเจดีย์ สิมหรืออุโบสถ หอและกุฏิ ด้านประติมากรรมคือพระพุทธรูป ด้านจิตรกรรมคือรูปปั้นหรือจิตรกรรมฝาผนัง และงานประณีตศิลป์อื่น ได้แก่ ลายพอกคำหรือลายทอง งานประดับกระຈก งานปูนปั้นหรือสหายเพชร และงานไม้แกะสลัก ซึ่งงานศิลปะลาวอีสานแต่ละประเภทเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตคนในกลุ่มวัฒนธรรมลาวและชุมชนลุ่มน้ำโขงอย่างแนบแน่น โดยสะท้อนผ่านรูปแบบการดำเนินชีวิต ประเพณี วัฒนธรรม และพิธีกรรมร่วมของคนในชุมชนที่ยึดโยงกับมิติคุณค่าทางสังคม

โครงสร้างของหนังสือ

หนังสือเรื่อง “เจดีย์ พระพุทธรูป รูปปั้น สิม ศิลปะลาวและอีสาน” ISBN : 978-616-7674-01-8 ตีพิมพ์ครั้งแรกในปี พ.ศ. 2555 ราคา 235 บาท จัดพิมพ์และเข้าเล่มโดยบมจ.อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จัดจำหน่ายโดยบริษัท อมรินทร์บุ๊คเซ็นเตอร์ จำกัด ผลิตโดยสำนักพิมพ์มิวเซียมเพรส โครงสร้างของหนังสือเล่มนี้แบ่งออกเป็น 7 บท ได้แก่ บทที่ 1 รู้จัก “ลาว” บทที่ 2 ประวัติศาสตร์ศิลปะลาวก่อนการสถาปนาอาณาจักรล้านช้าง บทที่ 3 สถาปัตยกรรมประเภท “เจดีย์” (ธาตุ) บทที่ 4 สถาปัตยกรรมประเภท “สิม” (อุโบสถ) บทที่ 5 สถาปัตยกรรมประเภท “หอ” และ “กุฏิ” บทที่ 6 พระพุทธรูป และบทที่ 7 จิตรกรรมฝาผนัง (รูปปั้น) และงานประณีตศิลป์ ขนาดหนังสือรวมทั้งปกหน้า-หลัง มีจำนวน 328 หน้า ซึ่งหนังสือเรื่องเจดีย์ พระพุทธรูป รูปปั้น สิม ศิลปะลาวและอีสานเล่มนี้ ผู้เขียนต้องการนำเสนอแนวคิดรูปแบบ ตลอดจนพัฒนาการของศิลปะลาวอีสานแต่ละประเภทโดยอิงอยู่กับยุคสมัยทางประวัติศาสตร์เพื่อให้ง่ายต่อความเข้าใจของผู้อ่าน

ในทัศนะของผู้วิจารณ์เห็นว่า การจัดโครงสร้างของหนังสือมีความเหมาะสม อีกทั้งมีการแบ่งเนื้อหาที่ล่งตัวและนำเสนอข้อมูลเป็นลำดับขั้นตอนชัดเจน ประกอบกับการเชื่อมโยงองค์ความรู้จากแหล่งข้อมูลอื่นร่วมด้วย โครงสร้างของหนังสือเล่มนี้จึงมีความน่าสนใจ โดยอาศัยงานศิลปะและวิถีชีวิตประวัติศาสตร์เป็นประเด็นสำคัญในการดำเนินเรื่อง นับเป็นผลงานทางวิชาการที่เสนอชุดความรู้ที่น่าสนใจนอกเหนือไปจากประวัติศาสตร์ส่วนกลางภายใต้แนวคิดรัฐแบบรวมศูนย์ เนื้อหาของหนังสือมีความละเอียดพอสมควร แม้จะยังไม่ลึกซึ้งเท่าที่ควรแต่ก็สามารถใช้เป็นแนวทางเพื่อศึกษาต่อยอดต่อไปได้ โดยเฉพาะประเด็นที่เกี่ยวข้องกับเอกลักษณ์ของศิลปะลาวในท้องถิ่น และเนื่องจากองค์ความรู้และหลักฐานเกี่ยวกับศิลปะลาวอีสานมีมากจึงส่งผลให้หนังสือเล่มนี้หนาเป็นพิเศษ

เนื้อหาการวิจารณ์

ส่วนที่ 1 รู้จัก “ลาว” และประวัติศาสตร์ศิลปะลาวก่อนการสถาปนาอาณาจักรล้านช้าง ผู้เขียนกล่าวถึงร่องรอยผู้คนในลาวทั้งสองฝั่งแม่น้ำโขงว่า มีหลักฐานหลายอย่างแสดงถึงการอยู่อาศัยของมนุษย์ในสมัยก่อนประวัติศาสตร์ โดยมีแหล่งอารยธรรมสำคัญเจริญอยู่ในพื้นที่ราบแบ่งออกเป็น 4 ส่วนสำคัญ ได้แก่ เมืองหลวงพระบางทางตอนเหนือสุด เมืองเชียงขวางทางตะวันออกเฉียงเหนือ เมืองเวียงจันทน์ทางตอนกลาง และเมืองจำปาสักทางตอนใต้ ซึ่งพบหลักฐานทางโบราณคดีหลายอย่างยืนยันว่ามีผู้คนอาศัยอยู่ตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ ได้แก่ เครื่องมือหินกะเทาะหน้าเดียวอายุไม่ต่ำกว่าหนึ่งหมื่นปี ขวานหินขัดและขวานทองแดง โครงกระดูกและเครื่องมือเครื่องใช้ในหลุมฝังศพ ภาพเขียนสีสมัยก่อนประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมหินตั้ง วัฒนธรรมไหหิน และวัฒนธรรมไหดินเผาอายุราว 1,500 ปี โดยผู้ค้นพบเมืองในดินแดนอุษาคเนย์ประกอบด้วย 2 กลุ่มคน คือ ชาวที่เป็นต้นตระกูลของชาวมลายูและอินโดนีเซียกับละว้าซึ่งอาจเป็นต้นตระกูลของชาวลาว ต่อด้วยที่มาและความหมายของคำว่า ลาว ในหลายมุมมอง ได้แก่ 1) มาจากลัวะหรือละว้า 2) ลาหรือน้ำเต้าในตำนานขุนบรม 3) เอกสารจีนกล่าวถึงลัวะเป็นลวหรือหลวงหมายถึงใหญ่หรือเจริญ 4) คำว่าดาวที่สื่อความหมายถึงฟ้า และ 5) นัยที่หมายถึงคน เช่นเดียวกับคำว่า ไตและไท นอกจากนี้คำว่าลาวยังมีความหมายเชิงยกย่องคนที่มีฐานะทางสังคมเหนือกว่าผู้อื่นด้วย จากนั้นอธิบายประวัติศาสตร์ลาวโดยสังเขปตั้งแต่ 1,000 ปีก่อนพุทธกาล เมื่อครั้งบรรพชนดั้งเดิมของชาวลาวอาศัยอยู่เมืองลุมเมืองปาบริเวณลุ่มแม่น้ำฮวงโหจนถึงสมัยอาณาจักรล้านช้างและยุคปัจจุบัน ความหมายและที่มาของชื่ออาณาจักรและเมืองในลาวรวมถึงความสัมพันธ์ของล้านช้างและล้านนา ต่อด้วยยุคสมัยประวัติศาสตร์ศิลปะลาว-ล้านช้าง ตลอดจนลำดับกษัตริย์ลาวทั้งสมัยอาณาจักรล้านช้างและช่วงที่ล้านช้างแยกเป็น 3 อาณาจักร ได้แก่ เวียงจันทน์ หลวงพระบาง และจำปาสัก ส่วนประวัติศาสตร์ศิลปะลาวก่อนการสถาปนาอาณาจักรล้านช้างแบ่งเป็นก่อนการสถาปนาอาณาจักรล้านช้าง คือ ศิลปะราวพุทธศตวรรษที่ 13-17 ร่วมสมัยกับศิลปะทวารวดีในภาคกลางของไทย กับศิลปะราวพุทธศตวรรษที่ 15-18 ร่วมสมัยกับวัฒนธรรมเขมรตั้งแต่ยุคแรกเริ่มสมัยก่อนเมืองพระนครและอีกหลายยุคถัดมา โดยผสมผสานกับศิลปะเฉพาะของท้องถิ่น และสมัยหัวเลี้ยวหัวต่อที่เป็นวัฒนธรรมเขมรผสมท้องถิ่นหรือศิลปะสมัยหลังบายัน ซึ่งมีอายุราวปลายพุทธศตวรรษที่ 18-ต้นพุทธศตวรรษที่ 19 คือ พระพุทธรูปสลักบนเพิงผาแบบท้องถิ่นที่เป็นศิลปะเขมรแบบบายันผสมทวารวดีแบบท้องถิ่น (ศักดิ์ชัย สายสิงห์, 2555 : 6-49)

ในทัศนะของผู้วิจารณ์เห็นว่า ความเป็นมาของคนลาวยุคก่อนประวัติศาสตร์คงไม่ได้มาจากละว้ากลุ่มเดียว เนื่องจากมีร่องรอยชนเผ่าอื่นที่มีพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ร่วมกับลาวในดินแดนสองฝั่งโขงจากยุคนครรัฐโคตรบูรณหรือศรีโคตรบูรณ (ทวารวดีลาวอีสาน) ที่มีพัฒนาการมาตั้งแต่ก่อนพุทธกาลจนถึงยุครุ่งเรืองในพุทธศตวรรษที่ 11-15 ซึ่งนับถือทั้งศาสนาพุทธเถรวาท มหายาน วัชรยาน (ตันตระ) ศาสนาพราหมณ์-ฮินดู และความเชื่อดั้งเดิมอื่น ดังหลักฐานที่ผาพระนอนหรือพระพุทไธยาสันภูเวียงพร้อมจารึก

ภาษามอญโบราณ หรืออาจเป็นภาษาเผ่าใดเผ่าหนึ่งที่ใช้ตระกูลภาษาร่วมกับลาวและขอมโบราณ (ลาว-เขมร) หรือร่วมกับมอญโบราณ (มอญ-เขมร) แต่ไม่เรียกตนเองว่า ลาว ขอม มอญ เช่น เผ่าญ้อหรือญะกุล (คนญะ) คำหรือข้า และโซหรือข้าโซ หรืออาจเป็นภาษาสันสกฤต อักษรหลังปัลลวะราวพุทธศตวรรษที่ 14 บรรพชนดั้งเดิมของลาวจึงไม่ได้มาจากเมืองลุ่มเมืองปาสายเดียว ซึ่งส่งผลให้อาณาจักรลาวล้านช้างมีหลายชาติพันธุ์ อีกทั้งยังมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับเขมรและล้านนาโดยการแลกเปลี่ยนศิลปะและวัฒนธรรมเป็นปกติ ประวัติศาสตร์ศิลปะก่อนสถาปนาอาณาจักรล้านช้างในพุทธศตวรรษที่ 13-17 แม้ร่วมสมัยกับทวารวดีในภาคกลางของไทยแต่มีเอกลักษณ์ของลาวผสมกับศิลปะเฉพาะถิ่น ส่วนพระพุทธรูปสลักบนเพิงผาแบบพื้นถิ่นซึ่งเป็นศิลปะเขมรบายนผสมศรีโคตรบูรณหรือทวารวดีที่ท้องถิ่นก็ต่างจากทวารวดีในภาคกลางทั้งหู ปาก จมูก และเค้าโครงหน้าแบบลาวโบราณ ศรีโคตรบูรณอาจเกิดก่อนและแพร่อิทธิพลไปสู่ทวารวดีภาคกลาง เนื่องจากโดยปกติวัฒนธรรมเคลื่อนจากพื้นที่สูงสู่ที่ต่ำ ศิลปะลาวอีสานทั้งหลายคงมีพัฒนาการมาแต่สมัยศรีโคตรบูรณแล้ว

ส่วนที่ 2 สถาปัตยกรรมประเภท “เจดีย์” (ธาตุ) ผู้เขียนกล่าวว่า พัฒนาการด้านรูปแบบของศิลปกรรมล้านช้างรวมทั้งเจดีย์เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ทางประวัติศาสตร์และแรงบันดาลใจจากศิลปกรรมแหล่งอื่น เช่น สุโขทัย ล้านนา ออยุธยา รัตนโกสินทร์ และพม่าบางส่วน เจดีย์ที่มีอิทธิพลของศิลปะล้านนามี 2 แบบ ได้แก่ แบบที่ 1 คือ เจดีย์ทรงระฆังแบบล้านนา เช่น เจดีย์วัดดงมะเดื่อเมืองสุวรรณโคฒ์และธาตุหมากโมเมืองหลวงพระบางที่รับอิทธิพลศิลปะสกุลช่างเวียงคำผสมกับเชียงแสน และแบบที่ 2 คือ เจดีย์ทรงปราสาทยอดแบบล้านนา อาทิ เจดีย์วัดใจเมืองที่สุวรรณโคฒ์ ธาตุน้อยที่หลวงพระบาง และรัตนขضرเจดีย์วัดพระธาตุบังพวนที่หนองคาย ต่อมากล่าวถึงเจดีย์ที่เป็นเอกลักษณ์ของลาวซึ่งประกอบไปด้วยแบบที่ 1 ในหลายประเด็น ได้แก่ 1) เจดีย์ทรงระฆังสี่เหลี่ยมหรือเจดีย์ทรงดอกบัวเหลี่ยมที่ศิลปะลาวเรียกหัวน้ำเต้าหรือหมากปลี ส่วนนักวิชาการฝรั่งเศสเรียกทรงเหยือกน้ำหรือตุ่มยอดอ่อนของดอกไม้ เช่น ธาตุศรีสองรักที่เลย ซึ่งน่าจะเป็นต้นแบบสำคัญของเจดีย์ทรงระฆังสี่เหลี่ยมในศิลปะลาวล้านช้างยุคต่อมา 2) เจดีย์ทรงระฆังสี่เหลี่ยมแบบล้านช้างมาจากเจดีย์เพ็ญมอญอยุธยา โดยเจดีย์ทรงระฆังสี่เหลี่ยมแบบล้านช้างนี้ เกิดขึ้นราวต้นพุทธศตวรรษที่ 22 สมัยพระเจ้าไชยเชษฐาธิราช ช่วงที่มีความสัมพันธ์กับอยุธยา ช่างล้านช้างคงรับแนวคิดการสร้างเจดีย์เพ็ญมอญจากศิลปะอยุธยาปลายพุทธศตวรรษที่ 21 แล้วปรับส่วนขององค์ระฆังให้เป็นสี่เหลี่ยม ไม่หยักที่มุม โดยมีธาตุศรีสองรักเป็นเจดีย์ต้นแบบ 3) ฐานบัวแบบล้านช้างมาจากอยุธยาและพม่า โดยฐานบัวที่เป็นเอกลักษณ์ของศิลปะล้านช้าง คือ ฐานบัวลูกแก้วอกไก่ที่บัวคว่ำบัวหงายยืดสูงมากที่สุดอาจรับแบบจากฐานสิงห์หรือเข่าพรหมในศิลปะอยุธยาตอนกลางหรือมาจากฐานบัวของเจดีย์เมืองเชียงแสน และอาจรับแบบฐานบัวที่มีลูกแก้วขนาดใหญ่จากศิลปะพม่า 4) เจดีย์ทรงระฆังสี่เหลี่ยมองค์สำคัญในลาว-ไทยที่พบในลุ่มแม่น้ำโขง 5) ธาตุหลวงเวียงจันทน์เจดีย์ศิลปะล้านช้างที่สำคัญที่สุด และ 6) จากเจดีย์สี่เหลี่ยมพัฒนาไปเป็นเจดีย์ทรงระฆังแปดเหลี่ยม และแบบที่ 2 เจดีย์ทรงปราสาทยอด ได้แก่ สาย

วัฒนธรรมที่ 1 อิทธิพลศิลปะล้านนากับอยุธยา คือ ยอดเป็นเจดีย์ทรงระฆังสี่เหลี่ยม ยอดเป็นเจดีย์เพ็ญมูม และเหนือเรือนธาตุมีเรือนชั้นซ้อนโดยมียอดเป็นเจดีย์ทรงบัวเหลี่ยม และสายวัฒนธรรมที่ 2 เจดีย์ปราสาท ยอดแบบล้านช้าง คือ กลุ่มพระธาตุพนม อิทธิพลศิลปะเขมร-จาม-อยุธยาผสมกับเจดีย์ทรงระฆังสี่เหลี่ยม ซึ่งแบ่งเป็นอิทธิพลศิลปะจามและเรือนธาตุแบบปราสาทขอม จากนั้นกล่าวถึงเจดีย์เมืองหลวงพระบางในพุทธศตวรรษที่ 24-25 ทั้งเจดีย์ทรงระฆังสี่เหลี่ยม เจดีย์ทรงระฆังแปดเหลี่ยม เจดีย์ทรงระฆังเพ็ญมูมและเจดีย์ทรงเครื่อง และแบบผสมระหว่างเจดีย์ทรงระฆังสี่เหลี่ยมกับเจดีย์ทรงระฆังเพ็ญมูมและเจดีย์ทรงเครื่อง รวมไปถึงเจดีย์ทรงระฆังอิทธิพลอยุธยาที่พบเพียงส่วนน้อย (ศักดิ์ชัย สายสิงห์, 2555 : 50-107)

ในทัศนะของผู้วิจารณ์เห็นว่า แรงบันดาลใจทางศิลปะไม่จำเป็นต้องมาจากแหล่งอื่น เจดีย์อิทธิพลศิลปะล้านนาแบบที่ 1 คือ เจดีย์ทรงระฆัง อาทิจ เจดีย์วัดดงมะเดะเมืองสุวรรณโคณฑาและธาตุหมากโมเมืองหลวงพระบางที่รับอิทธิพลศิลปะสกุลช่างเวียงคำผสมเชียงแสน และแบบที่ 2 คือ เจดีย์ทรงปราสาท ยอด เช่น เจดีย์วัดใจเมืองที่สุวรรณโคณฑา ต่างเป็นศิลปะที่เกี่ยวข้องกับเชียงแสน แม้ประวัติศาสตร์ล้านนาจะชี้ให้เห็นว่า เชียงแสนเชียงรายเป็นเมืองกลุ่มแรกของอาณาจักรซึ่งมีพัฒนาการทางศิลปะที่โดดเด่น แต่แนวคิดที่ว่า พระพุทธรูปาลวล้านช้างรับอิทธิพลล้านนาที่รับมาจากเชียงแสนอีกต่อหนึ่งกลับขัดแย้งกับหลักฐานทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี เนื่องจากศิลปะกลุ่มเชียงแสนขยายอิทธิพลแถบลุ่มน้ำโขงตอนบน โดยมีต้นกำเนิดและศูนย์กลางอำนาจอยู่ที่เมืองสุวรรณโคณฑาซึ่งปัจจุบันเป็นพื้นที่เมืองโบราณในเขตสปป.ลาว อีกทั้งตำนานเมืองสุวรรณโคณฑายังมีมาก่อนสิงหนวัติกุมาร ราชวงศ์ปกรณ และลาวจักรราช แม้แต่พญามังรายก็เป็นโอรสพญาลาวเม็ง ซึ่งเป็นราชวงศ์ลาวโบราณที่สืบไปถึงตำนานปู่เจ้าลาวจก ส่วนเจดีย์ทรงระฆังสี่เหลี่ยมหรือดอกบัวเหลี่ยมที่เป็นเอกลักษณ์ของลาวไม่น่าจะมาจากเจดีย์เพ็ญมูมของอยุธยา แต่อยุธยาอาจรับไปจากลาว เนื่องจากฐานข้อมูลจารึกในประเทศไทย มีหลักฐานจารึกใบเสมาซึ่งพบที่บ้านพันนา ตำบลพันนา อำเภอสว่างแดนดิน จังหวัดสกลนคร แสดงรูปแบบธาตุลาวโบราณทรงบัวตูมหรือดอกบัวเหลี่ยมพร้อมจารึก กำหนดอายุราวพุทธศตวรรษที่ 14-15 (ก่องแก้ว วีระประจักษ์, 2550 : 52-57) ก่อนการกำเนิดขึ้นของศิลปะอยุธยา และธาตุทรงบัวตูมนี้คงเป็นรูปแบบของธาตุลาวยุคต่อมา อีกทั้งอยุธยาเป็นเมืองที่อยู่ไกล เมื่อความสัมพันธ์ไม่แน่นแฟ้น ปฏิสัมพันธ์ทางศิลปวัฒนธรรมจึงไม่ชัดเจน ต่างจากพม่าที่ส่งอิทธิพลต่ออยุธยาอย่างเข้มข้นเนื่องจากเคยตกเป็นเมืองขึ้น 2 ครั้ง เช่นเดียวกับฐานบัวลูกแก้วอกไก่ที่บัวคว่ำบัวหงายยี่ต่งสูงมากก็ไม่ได้มาจากฐานสิ่งของอยุธยาหรือรับแบบฐานบัวลูกแก้วจากพม่า แต่มาจากฐานแบบแอวนันซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของลาวที่ปรากฏในศิลปกรรมหลายประเภท เช่น แท่น ธาตุ ภาสาดหรือปราสาท หรือแม้แต่ฐานศิลป์ในพิธีศพ และเจดีย์ที่เหนือเรือนธาตุมีเรือนชั้นซ้อนโดยมียอดเป็นเจดีย์ทรงบัวเหลี่ยมคงเป็นพัฒนาการทางศิลปะของลาว ขณะที่เจดีย์ปราสาทยอดแบบล้านช้างกลุ่มพระธาตุพนมเป็นอิทธิพลศิลปะเขมรและจามผสมธาตุลาวทรงบัวตูม สอดคล้องกับความเห็นของอาจารย์สงวน รอดบุญ ที่กล่าวไว้ในหนังสือเรื่องพุทธศิลปลาวว่า พระธาตุพนมน่าจะมีอายุอยู่ในระหว่างพุทธศตวรรษที่ 12-14 คือ มีอายุร่วมสมัยกับศิลปะทวารวดีและศิลปะสมัยเจนละหรือศิลปะในยุคแรกของขอม ส่วนลักษณะ

สถาปัตยกรรมคงรับแบบอย่างสืบเนื่องมาจากอาณาจักรจัมปาซึ่งรับอิทธิพลจากอินเดียได้อีกทอดหนึ่ง (อินทอง ชัยประโคน, 2565 : 60-61) ส่วนเจดีย์ทรงระฆังอิทธิพลอยู่กับพม่าที่พบเพียงส่วนน้อยนั้นผู้วิจารณ์เห็นด้วยกับผู้เขียน

ส่วนที่ 3 สถาปัตยกรรมประเภท “ลิม” (อุโบสถ) และสถาปัตยกรรมประเภท “หอ” และ “กุฏิ” ผู้เขียนอธิบายว่า ลิมคืออุโบสถ เดิมเป็นที่เฉพาะของสงฆ์ ต่อมากลายเป็นอาคารประธานของวัด ซึ่งเป็นเขตศักดิ์สิทธิ์สำหรับทำสังฆกรรม ลิมมาจากสีมาหมายถึงหลักและเป็นสัญลักษณ์ของศูนย์กลางจักรวาล ทั้งการซ้อนชั้นของหลังคาและที่นิยมสร้างช่อฟ้าหรือสัตตะบุรีพัน (สัตบริภัณฑ์) พร้อมกำแพงจักรวาลล้อมเขาพระสุเมรุไว้กลางสันหลังคา จากนั้นกล่าวถึงองค์ประกอบของลิมโดยรวม รูปแบบลิมแบบหลวงพระบางดั้งเดิม แบบเชียงขวาง แบบเวียงจันทน์ แบบไทลื้อ และแบบผสมผสาน ลักษณะเฉพาะของลิมหลวงพระบางที่โค้งอ่อนงาม ลิมแบบไทลื้อที่มีคอสอง ลิมอิทธิพลศิลปะรัตนโกสินทร์ ลิมแบบเชียงขวางที่เรียบง่ายแบบศิลปะพื้นบ้าน ลิมแบบผสมทั้งแบบโอโงะและแบบพื้นบ้านกะตัตต์ ลิมแบบเวียงจันทน์รุ่นเก่าและรุ่นใหม่ ได้แก่ กลุ่มอิทธิพลศิลปะรัตนโกสินทร์ตอนต้นที่ยังนิยมสร้างช่อฟ้าและโหงแบบศิลปะลาว และกลุ่มรุ่นใหม่ที่เป็นอาคารไม่สูงนักผสมความอ่อนโค้งแผ่กว้างแบบสกุลช่างหลวงพระบาง นอกจากนั้นยังกล่าวถึงลิมในภาคอีสานของไทย 4 กลุ่ม ประกอบไปด้วย 1) อิทธิพลศิลปะรัตนโกสินทร์ 2) ลิมแบบศิลปะลาว ได้แก่ ลิมแบบหลวงพระบางและแบบเชียงขวาง 3) ลิมแบบพื้นบ้านกะตัตต์ และ 4) ลิมที่สร้างโดยช่างญวน สำหรับสถาปัตยกรรมประเภทหอและกุฏิมีรายละเอียด คือ อาคารประเภทหอ ได้แก่ หอไหว้หลังเล็กสำหรับประดิษฐานสิ่งเคารพ อุบมุงหรือหอไหว้ขนาดเล็กที่มาจากหอผี หอไตรซึ่งเป็นหอสมุดทางศาสนาทั้งแบบชั้นเดียวและสองชั้น และหอกลองที่มีประจำทุกวัด ส่วนกุฏิคือที่พักของพระสงฆ์อาศัยอยู่ด้านหลังหรือด้านข้างของลิม กุฏิรุ่นเก่าเป็นอาคารเครื่องไม้หลังเล็ก ต่อมานิยมสร้างเป็นอาคารครึ่งตึกครึ่งไม้ ปัจจุบันมักเป็นอาคารก่ออิฐถือปูนล้วน (ศักดิ์ชัย สายสิงห์, 2555 : 108-165)

ในทัศนะของผู้วิจารณ์เห็นด้วยกับผู้เขียนในประเด็นว่า ลิมคืออุโบสถซึ่งเดิมเป็นที่เฉพาะของสงฆ์ ต่อมาเป็นอาคารประธานของวัดอันเป็นเขตศักดิ์สิทธิ์สำหรับทำสังฆกรรม โดยที่ลิมมาจากสีมาหมายถึงหลักอย่างไรก็ตาม อุโบสถของลาวกลับไม่ได้หมายถึงเฉพาะลิมที่มีสีมาบอกเขต แต่รวมถึงโองอุโปหรือโรงอุโบสถที่ใช้ทำสังฆกรรมซึ่งอาจมีหรือไม่มีสีมาก็ได้ ลิมเป็นสัญลักษณ์ศูนย์กลางจักรวาลจึงมีหลังคาซ้อนชั้นและมีช่อฟ้า (ช่อฟ้า) หรือสัตตะบุรีพัน (สัตบริภัณฑ์) พร้อมกำแพงจักรวาลล้อมเขาพระสุเมรุกลางสันหลังคา แม้ช่อฟ้ากับสัตตะบุรีพันจะอยู่ตำแหน่งเดียวกันแต่มีรายละเอียดต่างกัน คือ ช่อฟ้าอาจมีไม่ถึง 7 แห่ง หรืออาจมากกว่าคติเขาจักรวาลซึ่งเป็นคติร่วมของล้านช้างกับล้านนา โดยเฉพาะเมืองน่านที่มักเรียกสถาปัตยกรรมว่า โองหรือโองหลวงเช่นเดียวกับลาว ต่างจากล้านนาส่วนอื่นที่เรียกหอหรือหอคำ และน่านยังมีสายเจ้าเมืองใกล้เคียงลาว อีกทั้งมีตำนานการสวรรคตของพระเจ้าฟ้ารุ่งวีรกษัตริย์ลาวด้วย ลิมเวียงจันทน์รุ่นเก่าและใหม่จึงนิยมสร้างช่อฟ้า บ้างก็เป็นสัตตะบุรีพันไว้กลางสันหลังคาและประดับโหงแบบ

ศิลปะลาวริมสันหลังคา ขณะที่ไทยเรียกซ่อฟ้าทุกส่วนของสันหลังคา ไม่แยกโหง่ ซ่อฟ้า และสัตตะบุรีพันเหมือนลาว ต่อมาคือลิ่มที่สร้างโดยช่างญวนซึ่งอาจมีช่างลาวร่วมด้วย ลิ่มบางกลุ่มผสมรูปแบบศิลปะจากหลายแหล่งแล้วพัฒนาเป็นลักษณะเฉพาะ ส่วนหอไหว้ อุบมุง (หอเสื่อธาดหรือเสื่อวัด) หอไตร หอกลอง พร้อมระฆังและโปง (ระฆังไม้) ที่มีประจำทุกวัดก็นิยมประดับโหง่เช่นกัน และนอกเหนือไปจากกฎนี้แล้วยังมีกะตึบก่ออิฐถือปูนที่ภายในมีติดด้วย

ส่วนที่ 4 พระพุทธรูป ผู้เขียนกล่าวไว้ว่า พระพุทธรูปของลาวมีทั้งที่อัญเชิญมาจากที่อื่น สร้างขึ้นในลาวโดยได้รับอิทธิพลจากแหล่งอื่น และพระพุทธรูปที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของลาว โดยแบ่งตามพุทธลักษณะ ได้แก่ 1) พระพุทธรูปอิทธิพลศิลปะสุโขทัยซึ่งอาจส่งผ่านมาจากทางสกุลช่างเมืองน่านผสมผสานกับลักษณะของท้องถิ่น 2) พระพุทธรูปอิทธิพลศิลปะล้านนาช่วงพุทธศตวรรษที่ 21-22 ทั้งพระพุทธรูปที่สันนิษฐานว่า อาจอัญเชิญมาจากล้านนาและพระพุทธรูปแบบล้านนาแต่สร้างในล้านช้าง 3) พระพุทธรูปอยุธยาที่พบในล้านช้าง คือ พระพุทธรูปแบบอุทองรุ่นที่ 3 ซึ่งได้รับอิทธิพลจากศิลปะเขมร 4) พระพุทธรูปศิลปะล้านช้างในลาวที่มีแหล่งบันดาลใจทางศิลปะจากหลายแหล่งโดยเฉพาะล้านนา เนื่องจากเป็นดินแดนติดต่อและมีความสัมพันธ์ทางเครือญาติ ซึ่งมีประเด็นสำคัญ ได้แก่ พระพุทธรูปศิลปะล้านช้างช่วงพุทธศตวรรษที่ 21-22 พระพุทธรูปสมัยพระเจ้าไชยเชษฐาธิราช พระพุทธรูปแบบล้านช้างที่แท้จริงช่วงปลายพุทธศตวรรษที่ 22-กลางพุทธศตวรรษที่ 23 ทั้งพระพุทธรูปปางมารวิชัย พระพุทธรูปยืนปางห้ามสมุทร ปางเปิดโลก และปางถวายเนตร รวมถึงประเด็นที่เกี่ยวกับพระพุทธรูปหลังรัชสมัยพระยาสุริยวงศาธรรมิกราช 5) พระพุทธรูปอิทธิพลศิลปะรัตนโกสินทร์ที่ยังคงมีลักษณะเค้าพระพักตร์เป็นแบบพื้นเมือง 6) พระพุทธรูปศิลปะล้านช้างในไทย ซึ่งประกอบไปด้วยพระบางในเมืองไทยกับพระแก้วมรกตจำลอง และ 7) พระพุทธรูปศิลปะพื้นบ้านในภาคอีสานช่วงพุทธศตวรรษที่ 24-25 ได้แก่ พระพุทธรูปสำริดศิลปะล้านช้างฝีมือช่างหลวงแบบนครเวียงจันทน์ที่บางองค์เป็นปูนปั้นผสมลักษณะงานช่างพื้นบ้าน และพระพุทธรูปสกุลช่างพื้นบ้านที่ชาวบ้านช่วยกันสร้างขึ้น โดยที่แต่ละองค์มีลักษณะเฉพาะของแต่ละท้องถิ่นแตกต่างกันไป (ศักดิ์ชัย สายสิงห์, 2555 : 166-215)

ในทัศนะของผู้วิจารณ์เห็นว่า เมื่อพิจารณาจากอิทธิพลทางภาษา วัฒนธรรม และรายละเอียดของคติการนับถือผี สุโขทัยคงเป็นลาวปนเขมร อีกทั้งพระพุทธรูปใบหน้ารูปไข่และวรกายอวบอ้วนซึ่งเป็นอุดมคติที่มีแบบการสร้างมาจากคนก็ไม่ได้มีเพียงสุโขทัย เมืองน่านกับลาวหลวงพระบางซึ่งมีสัมพันธ์ใกล้ชิดก็มีเช่นกัน แม้แต่ลาวและเขมรโบราณก็นิยมสร้างพระอวอั่วน เนื่องจากเป็นสัญลักษณ์ของความอุดมสมบูรณ์ไม่ขาดเงินซึ่งไม่จำเป็นต้องรับอิทธิพลจากสุโขทัย ส่วนแรงบันดาลใจนั้นใครหรือชนชาติและเผ่าพันธุ์ใดก็มีได้ด้วยกันทั้งสิ้น รูปแบบร่วมทางศิลปะอาจมีให้เห็น แต่แรงบันดาลใจไม่มีความจำเป็นต้องรับจากที่อื่น โดยเฉพาะแรงบันดาลใจและพลังจากศรัทธาที่มีต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทางพระพุทธศาสนาซึ่งเป็นศาสนาที่อยู่คู่กับชาวลาวมาอย่างยาวนาน ไม่ว่าจะเป็นพุทธแบบเถรวาท มหายาน ตลอดจนตันตระหรือวัชรยานที่ผสมผสานกับคติความเชื่อดั้งเดิมของอารยธรรมลาวได้อย่างลงตัว

ส่วนที่ 5 จิตรกรรมฝาผนัง (ฮูปแต้ม) และงานประณีตศิลป์ ผู้เขียนอธิบายว่า ฮูปแต้ม ภาษาลาวหมายถึงจิตรกรรมฝาผนัง โดยคำว่า ฮูปคือรูป ส่วนแต้มคือการวาดและระบายสี งานเหล่านี้มักเขียนตามฝาผนังของสิม วิหาร และอาคารเล็กอื่น อาทิ หอไหว้ หอไตร ซึ่งกล่าวไว้หลายประเด็น ได้แก่ 1) อิทธิพลศิลปรัตนโกสินทร์และแบบพื้นบ้านราวปลายพุทธศตวรรษที่ 24-กลางพุทธศตวรรษที่ 25 รวมถึงแบบปัจจุบันคือจากกลางพุทธศตวรรษที่ 26 เป็นต้นมา 2) จิตรกรรมไทยประเพณีแบบกรุงเทพฯ รูปแบบที่ส่งอิทธิพลให้ศิลปะลาว ไม่ว่าจะเป็นเรื่องในจิตรกรรมลาวที่มักเกี่ยวข้องกับพุทธประวัติและทศชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องพระเวสสันดรชกตก ซึ่งสะท้อนถึงความสำคัญของประเพณีงานบุญผะเหวดหรือพระเวสในพุทธวัฒนธรรมของชาวลาว ต่อด้วยจิตรกรรมวัดสี่สะเกด นครเวียงจันทน์ จิตรกรรมวัดสีพุทธะบาด (ศรีพุทธบาท) หรือวัดป่าแค เมืองหลวงพระบาง วัดป่าฮวก (ป่ารวก) เขียนเรื่องชมพูบดีสูตรฯ และวัดล่องคูน คู่มือจิตรกรรมฝาผนังวัดสุวรรณาราม กรุงเทพฯ 3) จิตรกรรมฝาผนังแบบพื้นบ้านราวปลายพุทธศตวรรษที่ 25 ซึ่งเป็นผลงานของช่างท้องถิ่นที่เรียบง่ายทั้งรูปแบบและเทคนิคการเขียน 4) จิตรกรรมฝาผนังในภาคอีสาน ทั้งอิทธิพลช่างหลวงจากกรุงเทพฯ อิทธิพลศิลปะล้านช้างผสมกรุงเทพฯและแบบพื้นบ้าน และ 5) จิตรกรรมฝีมือช่างลาวในยุคปัจจุบันราว 30-50 ปีที่ผ่านมา นอกจากนั้นยังกล่าวถึงงานประณีตศิลป์ลาวอีกหลายประเภท ได้แก่ 1) ลายฟอกคำหรือจิตรกรรมลายทองที่คล้ายคลึงกับงานศิลปะลายคำของล้านนา 2) งานประดับกระจกนิยมนำเป็นภาพเล่าเรื่องราวคล้ายงานจิตรกรรม 3) งานปูนปั้นหรือสเทายเพชรเป็นประติมากรรมนูนต่ำที่นิยมทำเป็นภาพเล่าเรื่อง และ 4) งานไม้แกะสลักซึ่งเป็นงานที่มีลักษณะเรื่องราวและลวดลายเฉพาะตัว (ศักดิ์ชัย สายสิงห์, 2555 : 216-306)

ในทัศนะของผู้วิจารณ์เห็นต่างว่า เรื่องในจิตรกรรมลาวเกี่ยวกับพุทธประวัติและทศชาติไม่จำเป็นต้องรับอิทธิพลจิตรกรรมไทยประเพณีแบบกรุงเทพฯ เนื่องจากประเพณีและวิถีชีวิตของชาวลาวล้วนยึดโยงกับองค์ความรู้และศิลปกรรมในพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะบุญผะเหวดซึ่งเป็นประเพณีสำคัญของชาวลาว จิตรกรรมวัดสี่สะเกด นครเวียงจันทน์ วัดสีพุทธะบาดหรือวัดป่าแค เมืองหลวงพระบาง วัดป่าฮวกหรือป่ารวก ตลอดจนวัดล่องคูนและวัดอื่น จึงเป็นงานสร้างสรรค์ภายใต้อิทธิพลของเรื่องราวทางพระพุทธศาสนาโดยที่ไม่ได้ลอกเลียนแบบศิลปะของกลุ่มคนอื่น นอกจากนี้ยังมีงานประณีตศิลป์อีกหลายประเภทที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของลาว คือ ลายฟอกคำหรือจิตรกรรมลายทอง งานประดับกระจก งานปูนปั้นหรือสเทายเพชร รวมถึงงานไม้แกะสลัก โดยที่งานศิลป์แต่ละแขนงแต่ละชิ้นต่างก็มีลักษณะเรื่องราวและลวดลายเฉพาะตัวที่ทรงคุณค่าต่อวิถีชีวิตของผู้คนในสังคมลาวอีสานมาตลอดทุกยุคสมัย

บทสรุป

หนังสือเรื่อง “เจดีย์ พระพุทธรูป ฮูปแต้ม สิม ศิลปะลาวและอีสาน” ผลงานศาสตราจารย์ ดร.ศักดิ์ชัย สายสิงห์ คือ งานเขียนร่วมสมัยที่อธิบายเรื่องราวแนวคิดและวิเคราะห์พัฒนาการทางศิลปะลาว

อีสานหลายมิติ โดยเริ่มจากกล่าวถึงประวัติความเป็นมาของชนชาติลาวทั้งสองฝั่งแม่น้ำโขง ประวัติศาสตร์ศิลปะลาวก่อนการสถาปนาอาณาจักรล้านช้างและศิลปะหลายแขนงในยุคต่อมา ทั้งด้านสถาปัตยกรรม ได้แก่ ธาตุหรือเจดีย์ สิมหรืออุโบสถ หอและกุฏิ ด้านประติมากรรมคือพระพุทธรูป ด้านจิตรกรรมคืออุปปแต้มหรือจิตรกรรมฝาผนัง และงานประณีตศิลป์แบบอื่นซึ่งประกอบไปด้วยลายพอกคำหรือลายทอง งานประดับกระจก งานปูนปั้นหรือสหายเพชร และงานไม้แกะสลัก งานศิลปกรรมแต่ละประเภทล้วนแสดงออกซึ่งความเป็นลาวได้อย่างชัดเจน ทั้งยังมีรูปแบบและเอกลักษณ์ที่โดดเด่นแตกต่างไปจากศิลปะของกลุ่มชนอื่น นอกจากนี้ยังมีลักษณะร่วมทางศิลปะที่ปรากฏในอุษาคเนย์ด้วย พุทธศิลปกรรมแต่ละประเภทสะท้อนถึงบทบาทหน้าที่สำคัญซึ่งเชื่อมโยงกับประเพณีและพิธีกรรมของคนในชุมชน ช้ำยังตอกย้ำให้เห็นว่า งานศิลปะทั้งหมดล้วนสร้างขึ้นเพื่อยึดโยงจิตวิญญาณร่วมของพุทธศาสนิกชนในสังคมลาวอีสาน ดำรงอยู่ในฐานะเครื่องจรรโลงใจภายใต้บริบททางความเชื่อในกลุ่มแม่น้ำโขง โดยมีแรงบันดาลใจสำคัญมาจากความศรัทธาในพระพุทธศาสนา

จุดเด่น : หนังสือเรื่อง “เจดีย์ พระพุทธรูป อุปปแต้ม สิม ศิลปะลาวและอีสาน” มีจุดเด่นคือประเด็นการนำเสนอข้อมูลที่ละเอียดเป็นระบบและอ่านเข้าใจง่ายตามลำดับของเนื้อหา ประกอบกับการวิเคราะห์และสังเคราะห์จากองค์ความรู้และทัศนะหรือมุมมองทางศิลปะของผู้เขียน และยังมีการเปรียบเทียบกับศิลปะกลุ่มอื่นด้วย หนังสือเล่มนี้จึงให้ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับงานศิลปะของลาวได้อย่างหลากหลาย ทั้งยังมีการสอดแทรกคำในภาษาลาวควบคู่กับภาษาไทยและมีรูปภาพประกอบให้เห็นเป็นตัวอย่างชัดเจนร่วมกับการอ้างอิงทางวิชาการ นอกจากนี้ยังมีคุณค่าต่อการศึกษาเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ศิลปะลาวซึ่งมีพระพุทธศาสนาเป็นบริบทสำคัญ ทั้งที่สัมพันธ์กับแนวคิดและแนวทางการดำเนินชีวิต รวมถึงการอยู่ร่วมกันของคนในสังคมผ่านประเพณีและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้อง งานศิลป์และทุกเรื่องราวที่เกี่ยวข้องสร้างคุณค่าทางจิตใจให้กับมนุษย์มาทุกสมัย การศึกษาศิลปะลาวอีสานยังทำให้เกิดความรักและหวงแหนในมรดกทางวัฒนธรรม ตลอดจนสร้างความภาคภูมิใจในภูมิปัญญาทางความคิดของบรรพชนในกลุ่มชาติพันธุ์ลาวทั้งหมด

ประเด็นต้องการนำเสนอ : จุดที่ควรเพิ่มเติมของหนังสือเรื่อง “เจดีย์ พระพุทธรูป อุปปแต้ม สิม ศิลปะลาวและอีสาน” ในมุมมองของผู้วิจารณ์เห็นว่า ควรเพิ่มความเข้าใจลักษณะร่วมของพุทธศิลปกรรมในอุษาคเนย์ โดยเฉพาะในดินแดนกลุ่มแม่น้ำโขง ลดประวัติศาสตร์ชาตินิยมกระแสหลักให้น้อยลง เนื่องจากศิลปะไม่จำเป็นต้องรับอิทธิพลจากวัฒนธรรมใดวัฒนธรรมหนึ่งด้านเดียวเสมอไป ควรเพิ่มหลักฐานและรายละเอียดเฉพาะของศิลปะท้องถิ่น ตลอดจนศึกษารากประวัติศาสตร์พื้นถิ่นในชุมชนลาวอีสานให้ชัดเจนเพื่อความเข้าใจที่ถ่องแท้และเป็นกลางเกี่ยวกับแนวคิดและพัฒนาการทางศิลปะซึ่งเป็นมรดกของแผ่นดินลาวทั้งสองฝั่งแม่น้ำโขง

ภาพประกอบ : จารึกใบเสมาบ้านพันนา ที่เป็นตระกูลภาษามอญโบราณ อักษรหลังปัลลวะ ไม่ทราบประวัติการสร้างแน่ชัด แต่สันนิษฐานว่า สร้างขึ้นในสมัยศรีโคตรบูรณราชพุทธศตวรรษ 14-15 ตามคติพระพุทธรูปศาสนาเถรวาท พบเมื่อ พ.ศ.2538 ที่จังหวัดสกลนคร สำนวณลงฐานข้อมูลจารึกในประเทศไทย โดยศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร เมื่อวันที่ 6 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2563 ปัจจุบันอยู่ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติขอนแก่น ซึ่งเนื้อหาโดยสังเขปของจารึกระบุไว้ว่า “ผู้อยู่ในตระกูลมิปสุรยะรวมกันสร้างศาลประตุน้ำต่างวิหาร (วัด) นี้”

หนังสือเรื่องเจดีย์ พระพุทธรูป ฮูปแต้ม ลิม ศิลปะลาวและอีสาน ได้เสนอข้อมูลพื้นฐานซึ่งชี้ให้เห็นว่า ประวัติศาสตร์ศิลปะของลาวมีพัฒนาการมาอย่างยาวนาน จากยุคเริ่มแรกคือสมัยก่อนประวัติศาสตร์และยุคต่อมาคือสมัยโคตรบูรณหรือศรีโคตรบูรณ (ทวารวดีลาวอีสาน) หรือสมัยก่อนอาณาจักรล้านช้าง สมัยอาณาจักรล้านช้าง และสมัยหลังอาณาจักรล้านช้าง รวมเรียกว่า ศิลปะลาวล้านช้าง ซึ่งทั้งหมดสะท้อนให้เห็นถึงมรดกทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาทางความคิด บทวิจารณ์หนังสือนี้ส่วนหนึ่งต้องการนำเสนอแนวคิดและหลักฐานอื่นที่แตกต่างออกไปจากข้อมูลในหนังสือ ประเด็นที่น่าสนใจของหนังสือเล่มนี้คือการแสดงรายละเอียดงานศิลปะลาวอีสานหลากหลายด้าน ขณะเดียวกันก็มีการเปรียบเทียบกับงานศิลปะในกลุ่มวัฒนธรรมใกล้เคียง โดยงานศิลปกรรมแต่ละแขนงของชาติพันธุ์ลาวนั้นส่วนมากเป็นงานที่สร้างขึ้นเนื่องในเชื่อทางพระพุทธศาสนาซึ่งมีเอกลักษณ์โดดเด่นเฉพาะตัว อีกทั้งยังมีความสำคัญในหลายมิติ ไม่ว่าจะเป็นความเป็นมาของชนชาติลาว ภูมิปัญญาบรรพชน รวมถึงพัฒนาการทางศิลปะและจิตวิญญาณของผู้คนในชุมชนลุ่มน้ำโขง โดยเฉพาะอย่างยิ่งมิติที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์หรือมีอิทธิพลต่อวัฒนธรรมและวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในสังคม

เอกสารอ้างอิง

ศักดิ์ชัย สายสิงห์. (2555). *เจดีย์ พระพุทธรูป ฮูปแต้ม ลิม ศิลปะลาวและอีสาน*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มิวเซียมเพรส.

ก่องแก้ว วีระประจักษ์. “จารึกใบเสมาบ้านพันนา”, *ศิลปากร*. ปีที่ 50 ฉบับที่ 2 (มีนาคม-เมษายน 2550): 52-57.

อินตอง ชัยประโคน. “พระธาตุพนมกับสังคมและวัฒนธรรม”, *เสฐียรวิทย์ปริทัศน์*. ปีที่ 2 ฉบับที่ 3 (กันยายน-ธันวาคม 2565): 51-64.